release/the-group-of-seven-nations-calls-for-more-oil-output-to-fight-rising-oil-prices-nasdaq-axas-1696049.htm. 17. World socialist web site. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.wsws.org/articles/2011/mar2011/liby-m03.shtml.

Несина І. І., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ КИТАЙСЬКИХ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті досліджено особливості адаптації китайських топонімів в українській мові. Аналізується структура китайської географічної назви. Розглядаються два шляхи передачі таких власних назв українською мовою і пропонується адекватний спосіб передачі. Крім того, наведено перелік найбільш розповсюджених географічних номенклатурних елементів.

Ключові слова: *китайська та українська мова, адаптація, топонім, власні назви, номенклатура, транскрипція.*

В статье рассматриваются особенности адаптации китайських топонимов в украинском языке. Анализируется структура китайского географического названия. Рассматриваются два способа передачи таких названий на украинском языке и предлагается наиболее адекватный способ передачи. Кроме того, подан перечень наиболее распространенных географических номенклатурных элементов.

Ключевые слова: *китайский и украинский язык, адаптация, топоним, имена собственные, номенклатура, транскрипция.*

This article deals with peculiarities of adaptation of Chinese toponyms in Ukrainian language. Special attention is paid to the structure of the Chinese geographical names. Two ways of rendering such names are offered and the most adequate way is chosen. In addition, the most widespread geographical nomenclature elements are listed.

Key words: *Chinese and Ukrainian language, adaptation, toponym, proper names, nomenclature, transcription.*

Проблема передачі іншомовної лексики є однією із загальнолінгвістичних проблем, вивчення якої має важливе значення для з'ясування взаємодії мов. Правила передачі китайських власних

імен не достатньо розроблені в українському сходознавстві. Для того, щоб правильно передавати китайські власні назви, необхідно добре знати її специфіку. Власних назв багато у будь-якій мові, але вони належать до різних сфер вживання, тому мають індивідуальні особливості. Саме тому не всі загальні правила української транскрипції підходять для них, тому варто розглядати правопис китайських назв за групами об'єктів, які вони позначають. Уніфікація правопису української транскрипції китайських власних імен передбачає прагнення до максимальної єдності принципів написання для різних категорій таких назв, але в той же час – до можливості виділення індивідуальних особливостей для кожної з них. Наразі безпосереднім предметом нашого дослідження є географічні назви, або топоніми.

До географічних назв входять назви провінцій, міст, селищ, сел, морів, річок, озер, гір та ін. У радянській сходознавчій традиції існував офіційний документ, яким і зараз керуються російські сходознавці, – "Инструкция по русской передаче географических названий Китая" [Концевич 2002, 223]. На той час усіма питаннями, пов’язаними з передачею географічних назв російською мовою, займалася постійна Міжвідомча комісія з географічних назв при Головному управлінні геодезії і картографії при Раді Міністрів СРСР. Ця комісія відповідала за складання нормативних документів-інструкцій і словників, які були обов’язковими для усіх міністерств, відомств і організацій країни. Варто зазначити, що, на нашу думку, найкраще було б адаптувати цю інструкцію для використання в українській лінгвістиці, адже вона була створена кращими спеціалістами Радянського Союзу.

Переважна більшість китайських географічних назв складається з двох елементів. Перший – це власне специфічна назва, а другий – загальний номенклатурний елемент [Zeng Shiying 1987, 120]. Передача власне специфічної назви європейськими мовами зазвичай виконується за допомогою піньїню, а щодо загального номенклатурного елементу точаться затяті дискусії. Існує два щляхи такої передачі:

1) переклад загального номенклатурного елемента;

2) передача за допомогою загальноприйнятої транскрипції (піньїнем, Традиційною російською транскрипцією (ТРТ), українською транскрипцією і т.д.).

Цзен Шиїн обстоює передачу такого елементу за допомогою транскрипції [Zeng Shiying 1987, 122]. Вона вважає, що не має

різниці в тому, що системи письма відрізняються візуальною формою – одна є абетковою, а інша – ієрогліфічною; у будь-якому випадку передача транскрипцією доречніша.

Часто географічні назви Китаю копіюються ієрогліфічно для передачі у японській мові. Наприклад, сама назва Китаю японською мовою буде виглядати так само, як і китайською – 中国, але читатися буде по-різному:

中国 – кит. – Zhōngguó.

中国 – яп. – Chūgoku.

Візуально така передача є ідеальною, але через різне читання ієрогліфів розуміння такої назви на слух є дуже проблематичним. Транскрипція ж піньїном є найбільш адекватною й виключає двозначності.

Цзен Шиїн у своїх статтях надає цікаві статистичні дані, засновані на її власному дослідженні [Zeng Shiying 1993, c.38]. Під час статистичного дослідження мап, які є доповненнями чотирьох міжнародних договорів про державні кордони, було виявлено, що серед 2400 географічних назв на цих картах, у 94% випадків номенклатурний елемент було транскрибовано піньїнем, і лише 6% - перекладено. Отже, європейська практика засвідчує, що передача усієї географічної назви, включаючи номенклатурний елемент, є більш продуктивною та використовується значно частіше. Проаналізувавши статистику, наведену Цзен Шиїн, ми виявили, що до 6% назв, у яких номенклатурний елемент було перекладено, відносяться зокрема назви провінцій, міст, селищ, селищ міського типу тощо. Таким чином, ми дійшли висновку, що до географічних назв, які містять у собі перекладний номенклатурний елемент, належать елементи на позначення адміністративного поділу Китаю. До таких номенклатурних елементів відносяться наступні елементи, подані у таблиці.

Ієрогліф	Піньїнь	Українська транскрипція	Переклад
城市/(市)	Chéngshì/(shì)	Ченши (ши)	Місто
村	Cūn	Цунь	Село
地级市	Dìjíshì	Діцзіши	Міський округ
地区	Dìqū	Діцю	Округ, префектура
街道办事	Jiēdào bànshì	Цзєдао	Вуличний комітет

处/街道/街办	chù/jiēdào/jiē bàn	баньшичу/ цзєдао/ цзєбань	
林区	Lín qū	Ліньцю	Лісовий район
民族乡	Mínzú xiāng	Міньцзусян	Національна волость
省	Shěng	Шен	Провінція
市辖区/区	Shì xiá qū/qū	Шисяцю/цю	Район
特区	Tèqū	Тецю	Спеціальний район
特别行政区	Tèbié xíngzhèngqū	Теб’є Сінчженцю	Спеціальний адміністративний район
县	Xiàn	Сянь	Уїзд
县级市	Xiàn jí shì	Сяньцзіши	Міський уїзд
县辖区	Xiàn xiá qū	Сяньсяцю	Район уїзного підпорядкування
乡	Xiāng	Сян	Волость
自治区	Zìzhìqū	Цзичжицю	Автономний район
镇	Zhèn	Чжень	Селище
直辖市	Zhíxiáshì	Чжисяши	Місто центрального підпорядкування
自治州	Zìzhìzhōu	Цзичжичжоу	Автономний округ
自治县	Zìzhìxiàn	Цзичжисянь	Автономний уїзд

Цікавим випадком є також китайські збірні географічні назви. До таких належать назви, які становлять собою сукупність двох скорочених назв. Ми вважаємо за потрібне писати обидва компоненти в таких номінаціях повністю. Наприклад, китайці часто називають провінції Цзянсу (江苏 [jiāngsū]) і Чжецзян (浙江 [zhèjiāng]) – Цзян-Чже, проте українською мовою варто писати "пров. Цзянсу і пров. Чжецзян". Якщо ж географічні назви мають спільний елемент, то до їх назви може додаватися числівник, наприклад Лян Цзян 两江 [liǎngjiāng] (дві Цзян) – "пров. Цзянсу і Цзянсі". Так само з провінціями Ґуандун і Ґуансі, Хубей і Хунань.

Пропонуємо перелік найбільш розповсюджених географічних номенклатурних елементів у таблиці.

Географічні номенклатурні елементи

Ієрогліф	Піньїнь	Українська транскрипція	Переклад
半岛	Bàndǎo	Баньдао	Півострів
岛	Dǎo	Дао	Острів
岛屿	Dǎoyǔ	Даоюй	Група островів
底	Dǐ	Ді	Дамба
高原	Gāoyuán	Ґазда	Плато
海	Hǎi	Хай	Море
海港	Hǎigǎng	Хай	Гавань, порт
海口	Hǎikǒu	Ґайкоу	Порт
海湾	Hǎiwān	Хайвань	Затока
河	Hé	Хе	Річка
湖	Hú	Ху	Озеро
列岛	Lièdǎo	Л’єдао	Архіпелаг
岭	Lǐng	Лін	Гірський ланцюг
沙漠	Shāmò	Шамо	Пустеля
山	Shān	Шань	Гора
山洞	Shāndòng	Шаньдун	Печера
山口	Shānkǒu	Шанькоу	Перевал
山峰	Shānfēng	Шаньфен	Гірський пік
山沟	Shāngōu	Шаньґоу	Ущелина
山谷/(谷)	Shāngǔ/(gǔ)	Шаньґу (ґу)	Долина
山脊	Shānjǐ	Шаньцзі	Гірський хребет
走廊	Zǒuláng	Цзоулан	Коридор, прохід
盆地	Péndì	Пеньді	Упадина
平原	Píngyuán	Пінюань	Рівнина
瀑布	Pùbù	Пубу	Водоспад
洋	Yáng	Ян	Океан

Отже, під час передачі китайських топонімів українською мовою пропонуємо транскрибувати і власну назву, і номенклатурний елемент, проте задля кращого розуміння такої назви носієм української мови вважаємо за потрібне дублювати номенклатурний українською мовою перед географічною назвою. Наприклад, 黄河 (Huáng Hé) – р. Хуанхе, 西湖 (Xī Hú) – оз. Сіху. Ми пропонуємо писати ці елементи разом, тому що зазвичай географічні назви Китаю складаються з 2-3 складів і не є важкими для прочитання в українській транскрипції.

Ми вважаємо, що українська транскрипція повинна інтегруватися у загальноєвропейську сходознавчу традицію, таким чином ми пропонуємо передавати усі елементи географічних назв Китаю українською транскрипцією, за винятком елементів на позначення адміністративного поділу Китаю.

1.*Концевич Л. Р.* Китайские имена собственные и термины в русском тексте (Пособие по транскрипции). – М.: Муравей, 2002. – 262 с. 2.Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. – К. : Наукова думка, 2007. – 288 с. 3.Zeng Shiying On the Romanization of Geographical Names in China / Zeng Shiying // Acta Geographica Sinica. – 1987. – №3. – P. 115–135. 4.Zeng Shiying On the Romanization of Geographical Names in China as Adopted on Small Scale Maps / Zeng Shiying // Map. – 1993. – №1. – P. 34–51. 5.曾世英 中国地名拼写法研究. - 北京 : 测绘出版社, 1981. – 184 p.

Ніка О.І., д. філол. н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

БАРОКОВИЙ КОНЦЕПТ У СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ ПРОПОВІДІ

У статті аналізується концепт як історична категорія, встановлюється взаємозв'язок між концептом як філософською категорією концептуалізму в середньовічній філософії і текстовою категорією в українській бароковій проповіді.

Ключові слова: *концепт, концептуалізм, барокова проповідь, смисл, староукраїнська літературна мова XVII ст.*

В статье анализируется концепт как историческая категория, устанавливается взаимосвязь между концептом как философской